ODEJMOWANIE
I DODAWANIE

Algorytm dodawania i odejmowania pozycyjnego

Problem: Obliczyć reprezentację $\mathbf{S}=\{...,s_{i+1},s_i,s_{i-1},...\}_\beta$ sumy **X+Y** i różnicy **X–Y** liczb

$\mathbf{X}=\{...,x_{i+1},x_i,x_{i-1},...\}_\beta$, $\mathbf{Y}=\{...,y_{i+1},y_i,y_{i-1},...\}_\beta$ danych w notacji pozycyjnej.

Jeśli zbiór cyfr jest **standardowy**, $\mathbf{D}=\{0,1,\ldots,\beta-1\}$ a podstawa naturalna, to

Algorytm odejmowania:

1. Oblicz na pozycji i: $u_i = x_i - y_i - c_i$
2. Jeśli $u_i \geq 0$, to $s_i=u_i$ oraz $c_{i+1}=0$, w przeciwnym razie: ($u_i<0$) $s_i=u_i+\beta$ oraz $c_{i+1}=1$,

   albo: $x_i - y_i - c_i = -\beta c_{i+1} + s_i$, gdzie $x_i, y_i, s_i \in \{0,1,...,\beta-1\}, c_i \in \{0,1\}$

Algorytm dodawania:

1. Oblicz na pozycji i: $u_i = x_i + y_i + c_i$
2. Jeśli $u_i<\beta$, to $s_i=u_i$ oraz $c_{i+1}=0$, w przeciwnym razie: ($u_i \geq \beta$) $s_i=u_i-\beta$ oraz $c_{i+1}=1$.

   albo: $x_i + y_i + c_i = \beta c_{i+1} + s_i$, gdzie $x_i, y_i, s_i \in \{0,1,...,\beta-1\}, c_i \in \{0,1\}$

- wynik działania na pozycji nie zależy od wartości cyfr z wyższych pozycji
- przeniesienie c_{i+1} jest jedynym powiązaniem pozycji bieżącej z poprzednią, dla reprezentacji (prawostronnie) skończonych na pozycji „$-m$” jest $c_{-m}=0$

Odejmowanie i dodawanie

Odejmowanie

- tworzy system pełny:
  - umożliwia proceduralne wytworzenie **0** (**0**=**X**–**X**),
  - umożliwia proceduralne wytworzenie liczby przeciwnej ($\underline{\mathbf{X}}$=**0**–**X**),
- *dodawanie* przez odejmowanie liczby przeciwnej: $\mathbf{X}+\mathbf{Y}=^{\mathrm{df}}\mathbf{X}-((\mathbf{X}-\mathbf{X})-\mathbf{Y})$.

Dodawanie – działanie arytmetyczne *powszechnie uznawane za podstawowe*, chociaż:

- jest **łączne i przemienne**
- *odejmowanie* przez dodawanie liczby przeciwnej: $\mathbf{X}-\mathbf{Y}=^{\mathrm{df}}\mathbf{X}+(\underline{\mathbf{Y}})$ wymaga **utworzenia** reprezentacji $\underline{\mathbf{Y}}$ liczby przeciwnej do **Y**, ale:
  - proceduralne wytworzenie „–Y” przez dodawanie nie jest możliwe
  - proceduralne wytworzenie „0” przez dodawanie nie jest możliwe
  - w systemach *uzupełnieniowych* (ang. *radix-complement*)

$$\underline{\mathbf{X}} = \mathbf{0} - \mathbf{X} = \underline{\mathbf{Q}} + \mathbf{Q} - \mathbf{X} = \underline{\mathbf{Q}} + \overline{\mathbf{X}}$$

gdzie $\mathbf{Q} = \{\ldots,\beta-1,\beta-1,\beta-1,\ldots\}$, $\overline{\mathbf{X}} = \{\ldots,\overline{x}_{i+1},\overline{x}_i,\overline{x}_{i-1},\ldots\}_\beta = \mathbf{Q}-\mathbf{X}$ to *dopełnienie* liczby **X**, a $\underline{\mathbf{Q}} = \mathbf{ulp} = [0,\ldots,0,1\}$ dla reprezentacji (prawostronnie) skończonych albo $\underline{\mathbf{Q}} = \mathbf{0}$ dla reprezentacji nieskończonych (np. *ułamki okresowe*).

Uniwersalny schemat dodawania i odejmowania

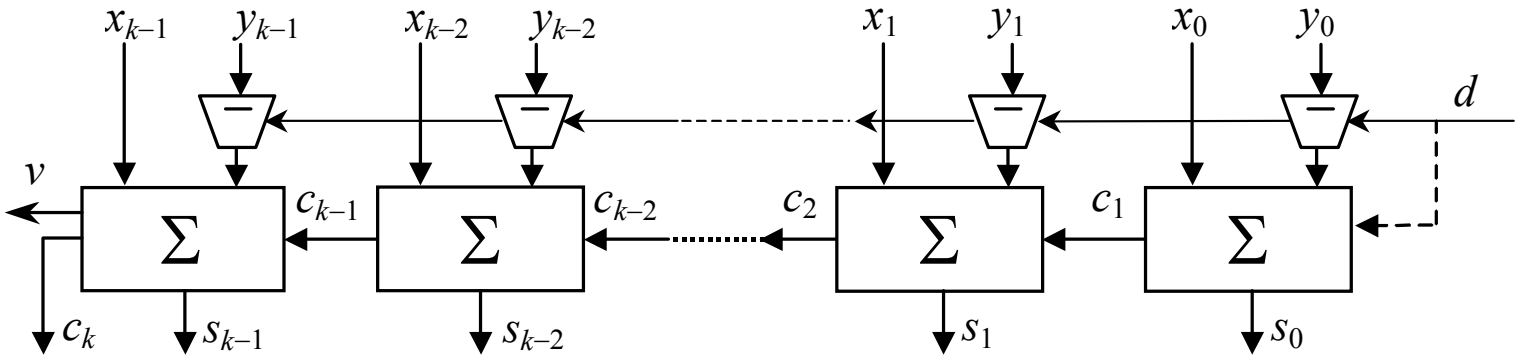

Zamienność dodawania i odejmowania w systemach uzupełnieniowych ($X-Y=X+\underline{Y}$)

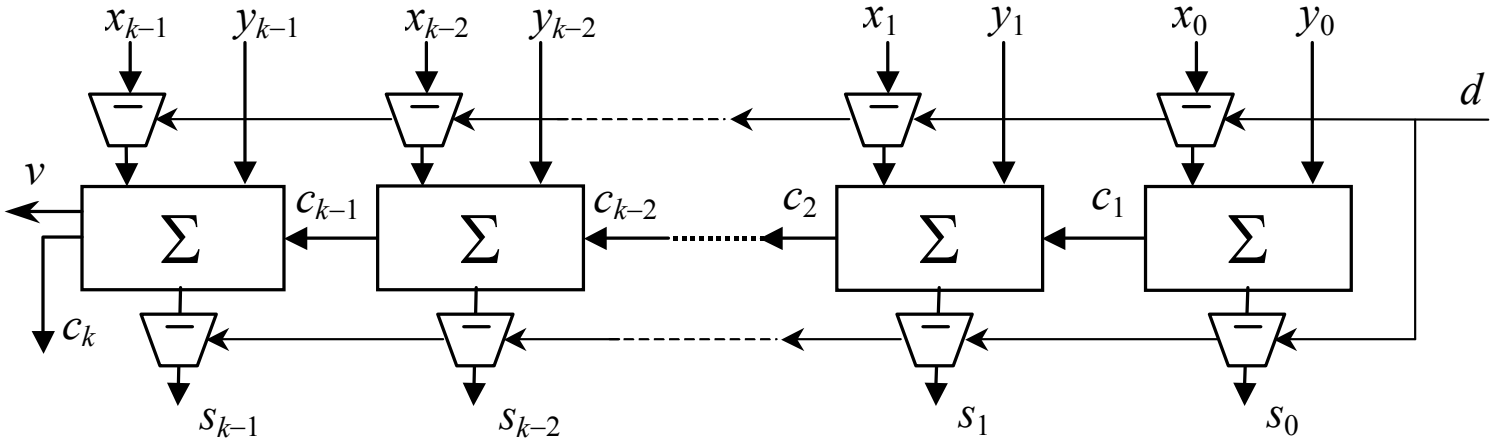

Zamienność dodawania i odejmowania w systemach uzupełnieniowych ($X-Y=\overline{\overline{X}+Y}$)

Schemat dodawania i odejmowania w systemach pozycyjnych

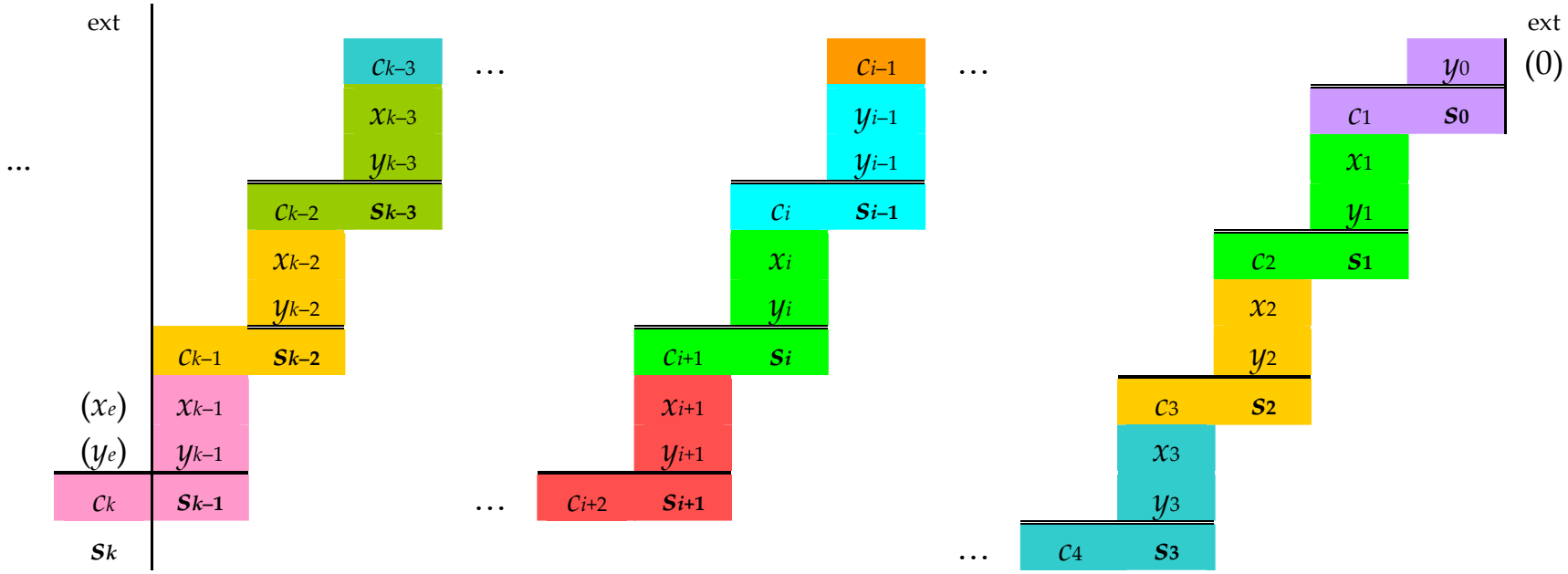

(x_e), (y_e) – ciąg cyfr rozszerzenia lewostronnego (0 w systemach naturalnych)

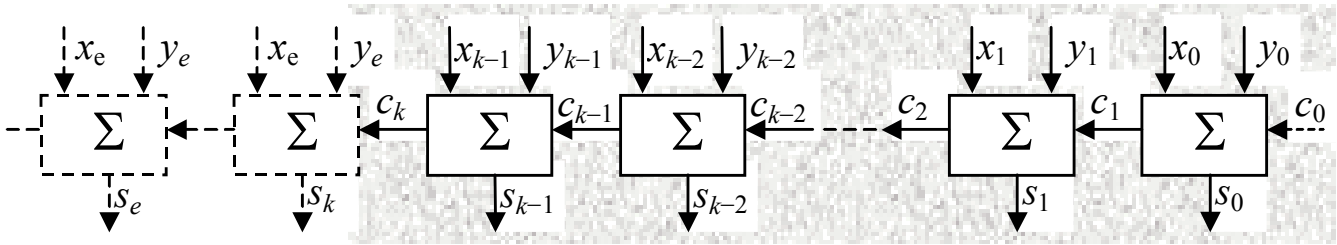

Jeśli s_k nie jest cyfrą rozszerzenia dla $\mathbf{S} = \{s_{k-1},...,s_1,s_0\}_\beta$, to zakres jest przekroczony

Poprawność wytworzonej sumy lub różnicy

$$\left|\{(x_e), x_{k-1},\ldots,x_1,x_0\}\right|_\beta = -\sigma(x_e)\beta^k + \sum_{i=0}^{k-1} x_i\beta^i ,$$

gdzie $\sigma(z) = \frac{1}{2}(1+\mathrm{sgn}(2z-\beta+1))$ ($\sigma(0)$=0, $\sigma(\beta-1)$=1).

Suma lub różnica liczb $X = \left|\mathbf{X} = \{(x_e), x_{k-1},\ldots,x_1,x_0\}\right|_\beta$ oraz $Y = \left|\mathbf{Y} = \{(y_e), y_{k-1},\ldots,y_1,y_0\}_\beta\right|$ może być zawsze zapisana poprawnie przy użyciu jednej dodatkowej cyfry:

$$X \pm Y = \left| \mathbf{X} \pm \mathbf{Y} = \mathbf{S} = \{(s_e), s_k, s_{k-1},\ldots,s_1,s_0\} \right|_\beta$$

Jeśli $s_k \neq s_e$, to wynik jest poza zakresem ustalonym dla argumentów, a wskaźnikiem *nadmiaru stałoprzecinkowego* lub *przepełnienia* jest $\sigma(s_k) \neq \sigma(x_k) \pm \sigma(\overline{y}_k) \pm c_{k+1}$.

Odejmowanie liczb w systemie naturalnym przez dodanie uzupełnienia

Odejmowanie liczb $\left|\{x_{k-1},\ldots,x_1,x_0\}_\beta\right|$ i $\left|\{y_{k-1},\ldots,y_1,y_0\}_\beta\right|$ jest równoważne dodawaniu $\left|\{(0), x_{k-1},\ldots,x_1,x_0\}_{\mathrm{U}\beta}\right|$ oraz $\left|\{(\beta-1), \overline{y}_{k-1},\ldots,\overline{y}_1,\overline{y}_0\}_{\mathrm{U}\beta}\right| + 1$ w systemie uzupełnieniowym.

Ponieważ $\overline{y}_k = \beta - 1$, x_k=0, więc różnica jest poprawna (s_k=0) jeśli $c_{k+1} = 1$.

Praktyczne aspekty wykrywania nadmiaru

W systemie pozycyjnym o podstawie β lewostronne rozszerzenie rozmiaru liczby o 1 pozycję daje β-krotne rozszerzenie zakresu, a ponieważ

$$-2\min(|X|,|Y|) \le X \pm Y \le 2\max(|X|,|Y|),$$ więc:

WNIOSEK 1: W rozszerzonej lewostronnie o 1 pozycję reprezentacji naturalnej lub uzupełnieniowej suma nie więcej niż β liczb musi być poprawna.

WNIOSEK 2: Aby wykryć nadmiar w dodawaniu (odejmowaniu) należy dodać operandy rozszerzone lewostronnie o 1 pozycję $x_e = \sigma(x_{k-1})(\beta-1)$, $y_e = \sigma(y_{k-1})(\beta-1)$ i sprawdzić dodatkową pozycję sumy (różnicy) s_e.

test poprawności		*zakres dodawania/ odejmowania*								*rozszerzenie*
	?									
	x_e	x_{k-1}	x_{k-2}	…	x_{i+1}	x_i	x_{i-1}	…	x_0	0… 0 (0)
	y_e	y_{k-1}	y_{k-2}	…	y_{i+1}	y_i	y_{i-1}	…	y_0	0… 0 (0)
±	c_k	c_{k-1}	c_{k-2}	…	c_{i+1}	c_i	c_{i-1}	…	0	0… 0 (0)
	s_e	s_{k-1}	s_{k-2}	…	s_{i+1}	s_i	s_{i-1}		s_0	0… 0 (0)

Jeśli s_e nie jest cyfrą rozszerzenia dla s_{k-1}, czyli $s_e \neq \sigma(s_{k-1})(\beta-1)$, to w dodawaniu (odejmowaniu) ustalonego zakresu (k-pozycyjnym) wystąpił nadmiar.

Reprezentacja liczby przeciwnej w systemie uzupełnieniowym

W zapisie uzupełnieniowym nieskończony ciąg cyfr rozszerzenia lewostronnego $(\beta–1)$ reprezentuje wartość –1, więc $(\beta–1)+1=(0)$, a zatem (x_e – cyfra rozszerzenia)

	(0)	0	0	…	0	0	1	$[1]$
+	$(\beta–1)$	$\beta–1$	$\beta–1$	…	$\beta–1$	$\beta–1$	$\beta–1$	$+[–1]$
–	(x_e)	$x_{k–1}$	$x_{k–2}$	…	x_2	x_1	X_0	$-[X]$
=	$(\overline{x}_e)$	$\overline{x}_{k–1}$	$\overline{x}_{k–2}$	…	$\overline{x}_2$	$\overline{x}_1$	$\overline{x}_0$	$=[\overline{X}]$
+	(0)	0	0	…	0	0	1	$+[1]$

Podejście formalne (rozwinięcie prawostronnie skończone) *potwierdza powyższy wynik*:

Mamy $-1=-\beta^k+(\beta^{k-1}+\ldots+\beta^1+\beta^0)(\beta-1)$ i $\sigma(y_{k-1})=1-\sigma(\overline{y}_{k-1})$, więc

$$(1-1)-\left[-\sigma(y_{k-1})\beta^k+\sum_{i=0}^{k-1}y_i\beta^i\right]=\sigma(y_{k-1})\beta^k+\sum_{i=0}^{k-1}[(\beta-1)-y_i]\beta^i-\beta^k+1=$$

$$=\sigma(\overline{y}_{k-1})\beta^k+\sum_{i=0}^{k-1}\overline{y}_i\beta^i+1$$

czyli $\mathbf{0}-\mathbf{Y}=\overline{\mathbf{Y}}+\mathbf{ulp}$, gdzie $\mathbf{ulp}=\{\ldots001\}$ (jedynka na najniższej pozycji).

Systemy dwójkowe

Reprezentacja liczby przeciwnej w dwójkowym systemie uzupełnieniowym (rozwinięcie skończone)

W szczególnym przypadku β=2 otrzymujemy dla reprezentacji k-pozycyjnej:

$$\underline{X} = (-1 - X) + 1 = [-2^{k-1} + (2^{k-2} + \ldots + 2^1 + 2^0) - (-x_{k-1}2^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-2} x_i 2^i)] + 1, \text{ więc}$$

$$\underline{X} = [-(1 - x_{k-1})2^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-2}(1 - x_i)2^i] + 1 = \overline{X} + 1$$

Uwaga: Jeśli **X**={100…0} operacja jest niewykonalna (wystąpi nadmiar)

algorytmy mnemotechniczne: („1" – jednostka na najniższej pozycji, *ulp*)

- zaneguj bity oryginału i do uzyskanego kodu dodaj pozycyjnie „1"
- zaneguj bity oryginału, oprócz prawostronnego ciągu zer i poprzedzającej go „1" (*propagacja dodawanej „1" kończy się na pozycji najniższej „1" oryginału*)

Wykrywanie nadmiaru w systemach dwójkowych uzupełnieniowych

W zapisie uzupełnieniowym rozszerzeniem lewostronnym jest kopia wiodącego bitu, w zapisie naturalnym 0. Na pozycji wiodącej obliczoną sumą lub różnicą jest $s_{k-1} = x_{k-1} \pm y_{k-1} \pm c_{k-1} \mp 2c_k$,na pozycji rozszerzenia $s_k = x_{k-1} \pm y_{k-1} \pm c_k \mp 2c_{k+1}$, co oznacza, że $s_k = s_{k-1}$ tylko wtedy, gdy $c_k = c_{k-1}$, bo ostatni składnik jest parzysty.

Dodawanie i odejmowanie w dwójkowych systemach spolaryzowanych

Gdy $N = 2^{k-1}$ jest $X_{+N} = \sum_{i=0}^{k-1} x_i 2^i - 2^{k-1} = -(1-x_{k-1})2^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-2} x_i 2^i$,

$$(ii) \qquad \Rightarrow \left|\{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_0\}_{\mathrm{U2}}\right| = \left|\{\overline{x}_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_0\}_{+2\uparrow(k-1)}\right|$$

Gdy $N = 2^{k-1}-1$, to ponieważ $(2^{k-1}-1) = \sum_{i=0}^{k-2} 2^i$, więc otrzymamy

$$X_{+N} = \sum_{i=0}^{k-1} x_i 2^i - (2^{k-1}-1) = x_{k-1}2^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-2}(x_i - 1)2^i = -\left(-x_{k-1}2^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-2}(1-x_i)2^i\right)$$

$$(ii) \Rightarrow -\left|\{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_0\}_{\mathrm{U2}}\right| = \left|\{x_{k-1}, \overline{x}_{k-2}, \ldots, \overline{x}_0\}_{+2\uparrow(k-1)-1}\right|$$

Łatwa konwersja (bitowa) na i z kodu U2 uzasadnia celowość algorytmu:

ALGORYTM

1. Wykonaj konwersję argumentów na U2 zgodnie z formułą (*i*) (lub (*ii*))
2. Wykonaj działanie w U2 i sprawdź poprawność (nadmiar)
3. Wykonaj konwersję sumy/różnicy zgodnie z formułą (*i*) (lub (*ii*))

Logika dodawania i odejmowania w systemie dwójkowym*

Arytmetyczny algorytm dodawania/odejmowania: $x_i \pm y_i \pm c_i = \pm 2c_{i+1} + s_i$ definujący funkcje sumy/różnicy i przeniesienia, prowadzi do następujących wyrażeń logicznych:

- sumy arytmetycznej s_i operandów dwójkowych x_i, y_i, c_i na pozycji i-tej

$$s_i = x_i \oplus y_i \oplus c_i,$$

- przeniesienia c_{i+1} na wyższą pozycję

$$c_{i+1} = x_i y_i + (x_i \oplus y_i)c_i = x_i y_i + (x_i + y_i)c_i$$

definiujące *sumator pełny* (*full adder*, FA), albo

- różnicy arytmetycznej s_i operandów dwójkowych x_i, y_i, c_i na pozycji i-tej

$$\bar{s}_i = \bar{x}_i \oplus y_i \oplus c_i,$$

- pożyczki c_{i+1} z wyższej pozycji

$$c_{i+1} = \bar{x}_i y_i + (\bar{x}_i \oplus y_i)\, c_i = \bar{x}_i y_i + (\bar{x}_i + y_i)\, c_i$$

definiujące *subtraktor pełny* (*full subtracter*, FS)

półsumator (*half adder*, HA) – realizuje funkcje $s_i = x_i \oplus c_i, \quad c_{i+1} = x_i c_i$

półsubtraktor (*half subtracter*, HS) – realizuje funkcje $s_i = x_i \oplus c_i, \quad c_{i+1} = \bar{x}_i c_i$

Sumator, subtraktor, półsumator

sumator

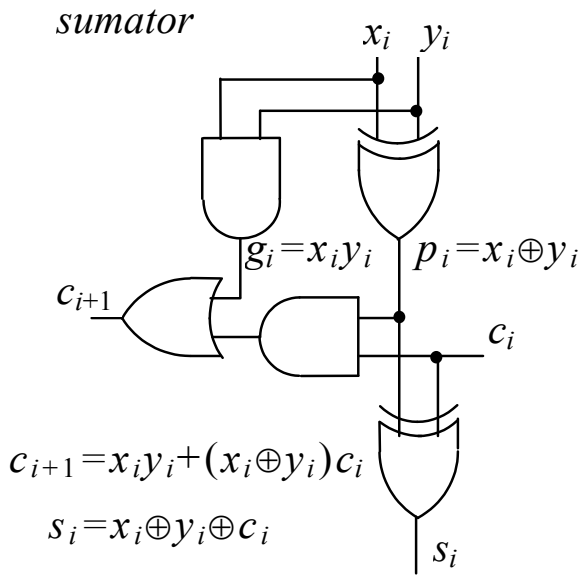

subraktor

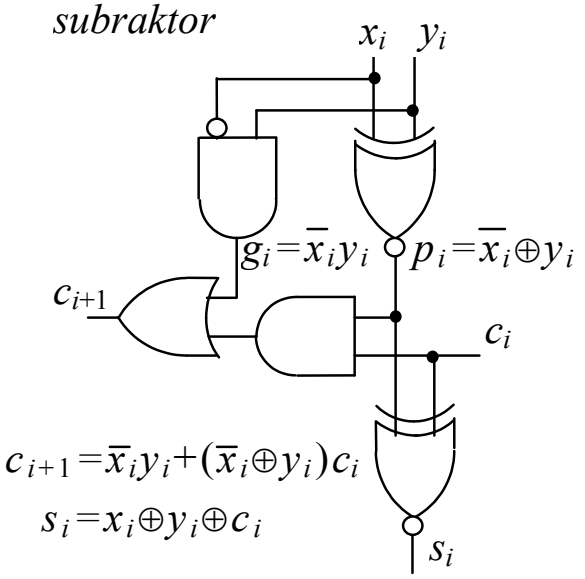

półsumator

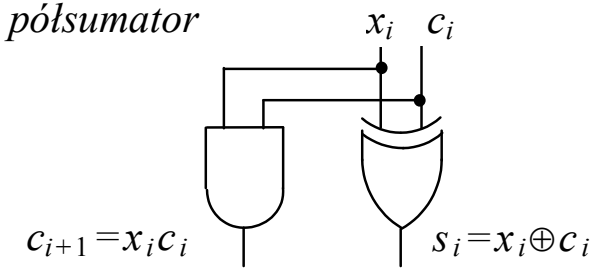

półsubtraktor

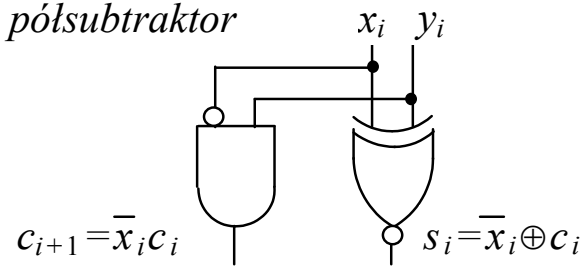

Dodawanie wieloargumentowe w systemach naturalnych (1)

- dodawanie jest przemienne i łączne, więc:

$$X+Y+Z+\ldots=\sum_{i=0}^{n-1}x_i\beta^i+\sum_{i=0}^{n-1}y_i\beta^i+\sum_{i=0}^{n-1}z_i\beta^i+\ldots=\sum_{i=0}^{n-1}(x_i+y_i+z_i\ldots)\beta^i$$

- każda suma wartości cyfr na każdej pozycji i może być zapisana jako liczba wielocyfrowa o wadze takiej jak waga pozycji (β^i):

$$x_i+y_i+\ldots+z_i=\ldots+\beta^2 r_{i+2}+\beta v_{i+1}+u_i$$

przy tym $x_i, y_i, \ldots, z_i, u_i, v_{i+1}, r_{i+2} \in \{0,1,\ldots,\beta-1\}$

- przekształcenie redukuje m składników do $1+\log_\beta m$ składników

$$X+Y+\ldots=\sum_{i=0}^{n-1}(u_i+v_{i+1}+r_{i+2}\ldots)\beta^i=\sum_{i=0}^{n-1}u_i\beta^i+\sum_{i=1}^{n}v_i\beta^i+\sum_{i=2}^{n+1}r_i\beta^i+\ldots$$

- redukcja może być wykonana równolegle na poszczególnych pozycjach, co pozwala szybko zredukować sumowanie m liczb n-pozycyjnych do sumowania dwóch liczb o rozmiarze $m+\log_\beta m$ pozycji każda
- procedurę **można powtarzać rekurencyjnie**.

Dodawanie wieloargumentowe w systemach naturalnych (2)

Jeśli jest $\leq \beta+1$ składników jednocyfrowych, to ich suma jest dwucyfrowa:

$$\{v_{i+1}, u_i\} = \{k,\ x_i + y_i + \ldots + z_i - k\beta\} \text{ gdy } 0 \leq x_i + y_i + \ldots + z_i - k\beta < \beta,$$

Jeśli składników jest więcej procedurę **można powtarzać rekurencyjnie**, sumując cyfry o tej samej wadze w grupach małej liczności ($\leq \beta+1$)

Dodawanie liczb można wykonać etapami:

- niezależnie obliczyć sumę cyfr o tej samej wadze (na każdej pozycji),
- dodać otrzymane liczby dwucyfrowe, a jeśli tych liczb jest więcej niż $\beta+1$, powtórzyć procedurę .

	x_{k-1}	x_{k-2}	x_{k-3}	…	x_{-m+3}	x_{-m+2}	x_{-m+1}	x_{-m}
	y_{k-1}	y_{k-2}	y_{k-3}	…	y_{-m+3}	y_{-m+2}	y_{-m+1}	y_{-m}
	…	…	…	…	…	…	…	…
$\pm$	z_{k-1}	z_{k-2}	z_{k-3}	…	z_{-m+3}	z_{-m+2}	z_{-m+1}	z_{-m}
	u_{k-1}	u_{k-2}	u_{k-3}	…	u_{-m+3}	u_{-m+2}	u_{-m+1}	u_{-m}
v_k	v_{k-1}	v_{k-2}	…	v_{-m+4}	v_{-m+3}	v_{-m+2}	v_{-m+1}	
s_k	s_{k-1}	s_{k-2}	…	…	s_{-m+3}	s_{-m+2}	s_{-m+1}	s_{-m}

Rekurencyjne dodawanie wieloargumentowe

→ jeśli liczba argumentów $k>\beta+1$, to dodawanie można wykonać etapami

$>\beta+1$ argumentów		0	0	a_{k-1}	a_{k-2}	…	a_3	a_2	a_1	a_0
		0	0	b_{k-1}	b_{k-2}	…	b_3	b_2	b_1	b_0
		0	0	c_{k-1}	c_{k-2}	…	c_3	c_2	c_1	c_0
		0	0	d_{k-1}	d_{k-2}	…	d_3	d_2	d_1	d_0
		…	…	…	…	…	…	…	…	…
	+	0	0	p_{k-1}	p_{k-2}	…	p_3	p_2	p_1	p_0
		…	…	…	…	…	…	…	…	…
		…	…	…	…	…	…	…	…	…
$\leq\beta+1$ arg.		0	0	${}^{(0)}x_{k-1}$	${}^{(0)}x_{k-2}$	…	${}^{(0)}x_3$	${}^{(0)}x_2$	${}^{(0)}x_1$	${}^{(0)}x_0$
		0	${}^{(1)}x_{k-1}$	${}^{(1)}x_{k-2}$	…	${}^{(1)}x_3$	${}^{(1)}x_2$	${}^{(1)}x_1$	${}^{(1)}x_0$	0
		${}^{(2)}x_{k-1}$	${}^{(2)}x_{k-2}$	…	${}^{(2)}x_3$	${}^{(2)}x_2$	${}^{(2)}x_1$	${}^{(2)}x_0$	0	0
	+	…	…	…	…	…	…	…	…	…
2 arg	…	${}^{(0)}u_{k+1}$	${}^{(0)}u_k$	${}^{(0)}u_{k-1}$	${}^{(0)}u_{k-2}$	…	${}^{(0)}u_3$	${}^{(0)}u_2$	${}^{(0)}u_1$	${}^{(0)}x_0$
	…	${}^{(1)}u_k$	${}^{(1)}u_{k-1}$	${}^{(1)}u_{k-2}$	…	${}^{(1)}u_3$	${}^{(1)}u_2$	${}^{(1)}u_1$	0	
	…	s_{k+1}	s_k	s_{k-1}	s_{k-2}		s_3	s_2	${}^{(0)}u_1$	${}^{(0)}x_0$

Dodawanie wieloargumentowe w systemach uzupełnieniowych

W dodawaniu m argumentów zakres wyniku jest o $\log_2 m$ bitów większy, więc

→ jeśli liczba argumentów $m > \beta+1$ dodawanie należy wykonać rekurencyjnie

→ należy użyć co najmniej $\lceil \log_\beta m \rceil$ cyfr lewostronnego rozszerzenia

Dodawanie można wykonać dwuetapowo (z użyciem cyfr rozszerzenia):

- na każdej pozycji obliczyć wielopozycyjne (wektorowe) sumy argumentów jednocyfrowych (w dowolnej kolejności – są niezależne)
- dodać wielocyfrowe sumy z uwzględnieniem ich wag

…	(x_e)	(x_e)	x_{k-1}	x_{k-2}	…	x_3	x_2	x_1	x_0
…	(y_e)	(y_e)	y_{k-1}	y_{k-2}	…	y_3	y_2	y_1	y_0
…	…	…	…	…	…	…	…	…	…
+	(z_e)	(z_e)	z_{k-1}	z_{k-2}	…	z_3	z_2	z_1	z_0
	…	…	…	…		…	…	…	…
	$(\ldots)$	$(\ldots)$	u_{k-1}	u_{k-2}		u_3	u_2	u_1	u_0
	$(\ldots)$	v_k	v_{k-1}	v_{k-2}	…	v_3	v_2	v_1	0
(s_e)	$(\ldots)$	s_k	s_{k-1}	s_{k-2}		s_3	s_2	s_1	s_0

Dodawanie wieloargumentowe w systemach uzupełnieniowych

W zapisie **uzupełnieniowym** należy użyć $\lceil \log_\beta m \rceil$ cyfr lewostronnego rozszerzenia każdego argumentu (suma ma zakres $\lceil \log_\beta m \rceil$ razy większy niż argument).

Alternatywą jest przekodowanie argumentów i korekcja sumy:

- dodanie do k-cyfrowej liczby całkowitej w zapisie uzupełnieniowym wartości $½\beta^k$ zamienia każdy argument na liczbę dodatnią
- suma tak otrzymanych m liczb dodatnich wymaga korekcyjnego odjęcia wartości $½\, m\beta^k$, czyli liczby o wartości $½\, m\beta$ i wadze β^{k-1}
- zapis liczby $½\, m\beta$ wymaga użycia tylko $1+\lceil \log_\beta m/2 \rceil$ cyfr

W dwójkowym systemie uzupełnieniowym (**U2)**
wyeliminowanie cyfr (bitów) lewostronnego rozszerzenia w dodawaniu m liczb można wykonać jako **zanegowanie wiodącego bitu** każdego operandu, bo:

$$|\mathbf{X}| = -x_{k-1}2^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-1} x_i 2^i = -2^{k-1} + [(1-x_{k-1})2^{k-1} + x_{k-2}2^{k-2} + x_{k-3}2^{k-3} + \ldots + x_0]$$

więc $\left|\mathbf{X} = \{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_0\}\right|_{U2} = \left|\{\overline{x}_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_0\}_2 = \mathbf{X}'\right| - 2^{k-1}$, oraz odjęcie liczby $m2^{k-1}$.

MNOŻENIE

Skalowanie w systemach naturalnych i uzupełnieniowych

Skalowanie („*przesuwanie przecinka*") – mnożenie przez całkowitą potęgę podstawy β^k

- skalowania można składać ponieważ $\beta^k X = \beta \ldots \beta\beta X$
- mnożenie przez *całkowitą potęgę* podstawy powoduje cykliczne *przemieszczenie cyfr w lewo* (potęga dodatnia), lub *w prawo* (potęga ujemna), ponieważ

$$\beta^r \sum x_i \beta^i = \sum x_i \beta^{i+r} \sum x_{i-r} \beta^i$$

W reprezentacji ograniczonej, jeśli *najwyższą pozycją* liczby *nie jest* cyfra rozszerzenia $x_k = \sigma(x_{k-1})(\beta - 1)$, to w wyniku skalowania przez β wystąpi *nadmiar*:

$$\mathbf{X}_\mathrm{e} = \{\sigma(x_{k-1})(\beta-1), x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_0\} \Rightarrow \beta \mathbf{X}_\mathrm{e} = \{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_0, 0\},$$

Wynik skalowania odwrotnego (mnożenia przez β^{-1}) jest zawsze poprawny:

$$\mathbf{X} = \{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1, x_0\} \Rightarrow \beta^{-1}\mathbf{X} = \{\sigma(x_{k-1})(\beta-1), x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1\}$$

W systemie *dwójkowym* (U2) $\sigma(x_{k-1}) = x_{k-1}$, więc

$$\mathbf{X} = \{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1, x_0\}_{\mathrm{U2}} \Rightarrow 2^{-1}\mathbf{X} = \{x_{k-1}, x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1\}$$

W reprezentacji *prawostronnie skończonej* każdą liczbę można wyrazić jako *skalowaną liczbę całkowitą*: $X = \sum_{i=-s} x_i \beta^i = \beta^{-s} \sum_{i=0} x_{i+s} \beta^i = \beta^{-s} X_C$, $x_i \in \{0,1,\ldots,\beta-1\}$.

Skalowanie jako złożenie przesunięć

Ponieważ $\beta^{k=\sum x_i 2^i} = \beta^{x_0}\beta^{2x_1}\beta^{4x_2}\ldots$ więc *mnożenie* przez β^k jest *złożeniem przesunięć*

w lewo gdy $k>0$, albo w prawo gdy $k<0$

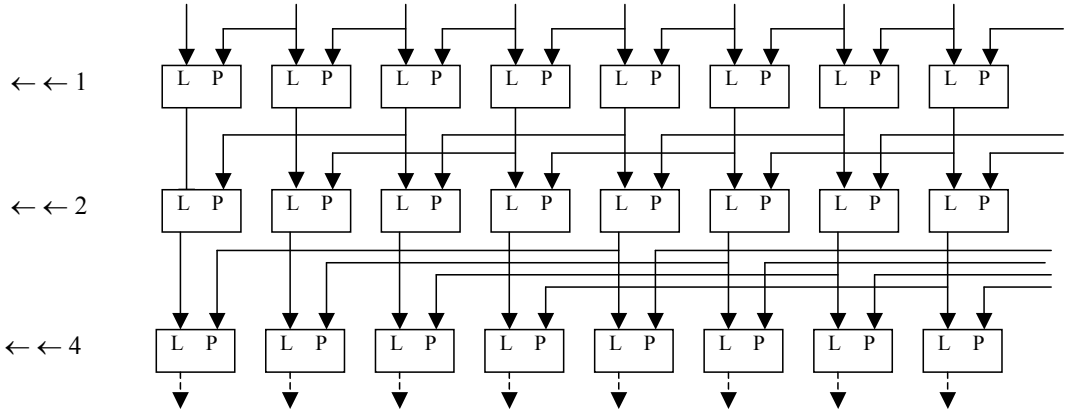

W systemie dwójkowym mnożenie przez podstawę jest sumą liczby i jej samej:

$$x_i + x_i + c_i = 2c_{i+1} + s_i \;\Rightarrow\; c_{i+1} = x_i,\; s_i = c_i \;\Rightarrow\; s_{i+1} = x_i$$

W systemie uzupełnieniowym, *przesunięcie logiczne* (*logical shift*):

$$\mathbf{X}_e = \{x_{k-1}, x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1, x_0\} \Rightarrow \mathbf{X}_e + \mathbf{X}_e = \{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1, x_0, 0\},$$

a *przesunięcie arytmetyczne* (*arithmetic shift*) (mnożenie przez 2^{-1}) daje w wyniku:

$$\mathbf{X}_e = \{x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1, x_0\} \Rightarrow \tfrac{1}{2}\mathbf{X}_e = \{x_{k-1}, x_{k-1}, x_{k-2}, \ldots, x_1\}$$

Skalowanie iloczynu

W reprezentacji *prawostronnie skończonej* każdą liczbę można wyrazić jako skalowaną liczbę całkowitą: $Z = \sum_{i=-s} z_i \beta^i = \beta^{-s} \sum_{i=0} z_{i+s} \beta^i = \beta^{-s} Z_C$, $z_i \in \{0,1,...,\beta-1\}$, gdzie s określa położenie przecinka pozycyjnego (s pozycji w lewo od najniższej).
Iloczynem $\mathbf{A} = \{...,a_{i+1},a_i,...,a_{-s}\}_\beta$ i $\mathbf{X} = \{...,x_{j+1},x_j,...,x_{-r}\}_\beta$ jest
$AX = (\beta^{-s} A_C)(\beta^{-r} X_C) = \beta^{-(s+r)} A_C X_C$.

Iloczynem liczb całkowitych $A = |\{a_{s-1},...,a_1,a_0\}_\beta|$ oraz $X = |\{x_{k-1},...,x_1,x_0\}_\beta|$ jest

$$A \cdot X = A \cdot \left(\sum_{i=0}^{k-1} x_i \beta^i \right) = \sum_{i=0}^{k-1} \beta^i (x_i A)$$

Iloczyn częściowy $x_i A = x_i a_0 \beta^0 + x_i a_1 \beta^1 + x_i a_2 \beta^2 + ... + x_i a_{s-1} \beta^{s-1}$ jest wielokrotnością mnożnej (ang. *multiplicand*) przez wartość cyfry mnożnika (ang. *multiplier*) i jaki taki jest sumą skalowanych iloczynów elementarnych $x_i a_j$, z których każdy może być liczbą dwucyfrową $x_i a_j = u_{i,j} + v_{i,j+1}\beta$, gdzie $u_{i,j} = x_i a_j \bmod \beta$, $v_{i,j} = x_i a_j \operatorname{int} \beta$
Algorytm pisemny – akumulacja skalowanych iloczynów częściowych ($S_0 = 0$)

$$S_{i+1} = S_i + \beta^i (x_i A), \quad i=0,1,...,k-1, \quad S_k = A \cdot X$$

Sekwencyjny algorytm mnożenia w systemie naturalnym

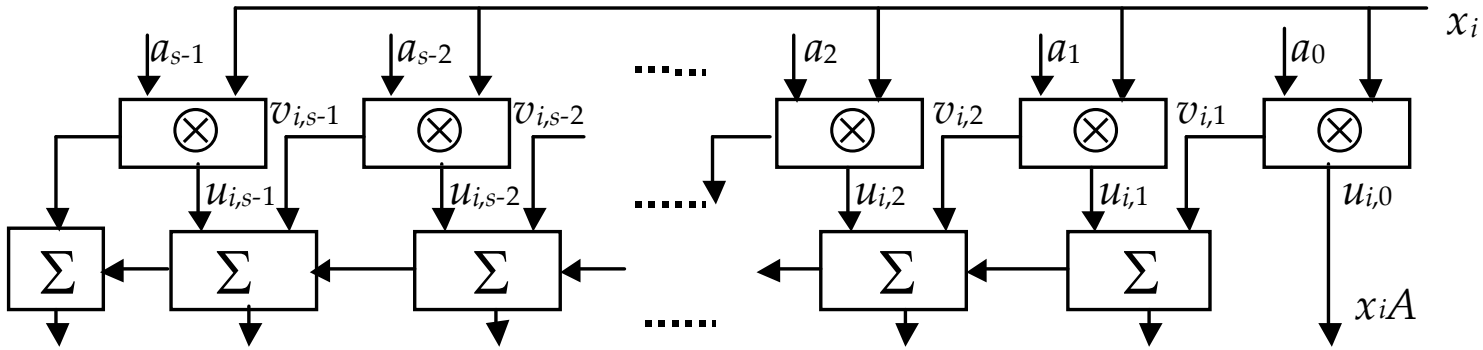

Iloczyn elementarny $x_i a_j = u_{i,j} + v_{i,j+1}\beta$ można interpretować jako dwa wektory cyfr reprezentujących liczby w zapisie pozycyjnym $\{u_{i,s-1},...,u_{i,1},u_{i,0}\}$, $\{v_{i,s},...,v_{i,2},v_{i,1}\}$.

Algorytm *dodaj-przesuń* (*add-and-shift*) – skalowanie sum częściowych

$$P_i = \beta^{-i} S_i$$

i wtedy

$$P_{i+1} = \beta^{-1}(P_i + x_i A)$$

$$\beta^k P_k = P_0 + A\{\sum_{i=0}^{k-1} x_i \beta^i\} = A \cdot X$$

Dodawanie iloczynów częściowych jest dodawaniem wieloargumentowym.

Mnożenie sekwencyjne w systemach uzupełnieniowych

Wartością mnożnika w systemie uzupełnieniowym jest

$$X = -\sigma(x_{k-1})\beta^k + \sum_{i=0}^{k-1} x_i \beta^i ,$$

$\sigma(x_{k-1}) = \frac{1}{2}(1+\mathrm{sgn}(2x_{k-1}+1-\beta))$ – funkcja znaku (1 gdy $X<0$ albo 0 gdy $X\geq 0$). Zatem:

$$A \cdot X = A \cdot \left(-\sigma(x_{k-1})\beta^k + \sum_{i=0}^{k-1} x_i \beta^i \right) = \sigma(x_{k-1})(-A)\beta^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-1} \beta^i (x_i A)$$

WNIOSKI:

W mnożeniu w systemach uzupełnieniowych rozszerzenie mnożnika zapewnia, że wartością najwyższej cyfry jest zawsze 0 albo –1 („$\beta-1$”).

W mnożeniu przez k-cyfrowy mnożnik należy użyć k cyfr lewostronnego rozszerzenia mnożnej (akumulacja iloczynów jest na $k+m$ pozycjach)

Inny sposób:

Funkcja $z_{k-1} = x_{k-1} - \beta\sigma(x_{k-1})$ opisuje przekształcenie zbioru $\mathbf{D}=\{0,1,\ldots,\beta-1\}$ **na** nieredundantny zbiór cyfr znakowanych $\mathbf{D}_S = \{-\frac{1}{2}\beta,\ldots,-1,0,1,\ldots,\frac{1}{2}\beta-1\}$

Mnożenie pisemne w dziesiętnym systemie uzupełnieniowym – przykład

bez rozszerzenia mnożnika

$A=-124$		9	9	9	9	9	8	7	6
$X=-231$						7	6	9	
$x_0=9$		9	9	9	9	8	8	8	4
$x_1=6$		9	9	9	9	2	5	6	
$x_2=-3$	$-3A$	0	0	0	3	7	2		
$X\cdot A$		0	0	0	2	8	6	4	4

$A=124$					0	1	2	4
$X=-231$						7	6	9
$x_0=9$		0	0	0	0	1	1	1	6
$x_1=6$		0	0	0	0	7	4	4	
$x_2=-3$	$-3A$	9	9	9	6	2	8		
$X\cdot A$		9	9	9	7	1	3	5	6

z rozszerzeniem mnożnika

$A=-124$		9	9	9	9	9	8	7	6
$X=-231$					9	7	6	9	
$x_0=9$		9	9	9	9	8	8	8	4
$x_1=6$		9	9	9	9	2	5	6	
$x_2=7$		9	9	9	1	3	2		
$x_3=-1$	$-A$	0	0	1	2	4			
$X\cdot A$		0	0	0	2	8	6	4	4

$A=124$		0	0	0	0	0	1	2	4
$X=-231$					9	7	6	9	
$x_0=9$		0	0	0	0	1	1	1	6
$x_1=6$		0	0	0	0	7	4	4	
$x_2=7$		0	0	0	8	6	8		
$x_3=-1$	$-A$	9	9	8	7	6			
$X\cdot A$		9	9	9	7	1	3	5	6

Algorytm mnożenia sekwencyjnego w systemach uzupełnieniowych

Algorytm mnożenia *dodaj-przesuń* (*add-and-shift*) – $[x_{k-1} = (\beta - 1)\sigma(x_{k-1})]$

0. $x_k = (\beta - 1)\sigma(x_{k-1})$; dopisz pozycję rozszerzenia
1. $P_0 = 0$, $i = 0$
2. $M_i = x_i A$; oblicz iloczyn częściowy
3. $P_{i+1} = \beta^{-1}(P_i + M_i)$; przeskaluj (przesuń) sumę częściową
4. i++ ; zwiększ i
5. **if** $i<k$ **goto** 3 ; powtarzaj do przedostatniego
6. $P_{k+1} = P_k + \sigma(x_k)(-A)$; dodaj dopełnienie mnożnej lub 0
7. $A \cdot X = \beta^k P_{k+1}$; iloczyn

!! *UWAGA*: Wszystkie sumy częściowe są przesuwane w prawo
więc muszą być obliczane z lewostronnym *rozszerzeniem*

Mnożenie „dodaj-przesuń" w dziesiętnym systemie uzupełnieniowym

$A=-124$		9	9	8	7	6		
$X=-231$				7	6	9		
$x_0=9$	$+9A$	9	8	8	8	4		
	$\rightarrow$	9	9	8	8	8	4	
$x_1=6$	$+6A$	9	9	2	5	6		
		9	9	1	4	4	4	
	$\rightarrow$	9	9	9	1	4	4	4
$x_2=-3$	$-3A$	0	0	3	7	2		
		0	0	2	8	6	4	4
$X\cdot A$	$\rightarrow$	0	0	0	2	8	6	4	4

$A=124$		0	1	2	4			
$X=-231$				7	6	9		
$x_0=9$	$+9A$	0	1	1	1	6		
	$\rightarrow$	0	0	1	1	1	6	
$x_1=6$	$+6A$	0	0	7	4	4		
		0	0	8	5	5	6	
	$\rightarrow$	0	0	0	8	5	5	6
$x_2=-3$	$-3A$	9	9	6	2	8		
		9	9	7	1	3	5	6
$X\cdot A$		9	9	9	7	1	3	5	6

				…		…		
	$\rightarrow$	9	9	9	1	4	4	
$x_2=7$	$+7A$	9	9	1	3	2		
		9	9	0	4	6	4	4
	$\rightarrow$	9	9	9	0	4	6	4	4
$x_3=-1$	$-A$	0	0	1	2	4		
$X\cdot A$		0	0	0	2	8	6	4	4

				…		…		
	$\rightarrow$	0	0	0	8	5	5	6
$x_2=7$	$+7A$	0	0	8	6	8		
		0	0	9	5	3	5	6
	$\rightarrow$	0	0	0	9	5	3	5	6
$x_3=-1$	$-A$	9	9	8	7	6		
$X\cdot A$		9	9	9	7	1	3	5	6

Mnożenie maszynowe w dwójkowych systemach uzupełnieniowych

W dwójkowych systemach uzupełnieniowych $\sigma(x_{k-1}) = x_{k-1}$, więc

$$X = -x_{k-1}2^{k-1} + \sum_{i=0}^{k-2} x_i 2^i$$

1. P_0=0, i=0
2. $M_i = x_i A$; oblicz iloczyn częściowy
3. $S_{i+1} = P_i + M_i$; oblicz sumę częściową
4. $P_{i+1} = 2^{-1} S_{i+1}$; przeskaluj sumę (przesuń w prawo)
5. i++ ; zwiększ i
6. **if** i<k–1 **goto** 3 ; powtarzaj do przedostatniego
7. $P_k = P_{k-1} + x_{k-1}(-A)$; dodaj dopełnienie mnożnej lub 0
8. $A \cdot X = 2^{k-1} P_k$; iloczyn

- działania na wszystkich pozycjach sum częściowych

Mnożenie w dwójkowym systemie uzupełnieniowym (U2)

Mnożenie pisemne

$A=-7$			1	1	1	1	1	0	0	1
$X=-5$							1	0	1	1
$x_0=1$			1	1	1	1	1	0	0	1
$x_1=1$			1	1	1	1	0	0	1	
$x_2=0$			0	0	0	0	0	0		
$x_3=1$	$(-A)$		0	0	1	1	1			
$X\cdot A=35$			0	0	1	0	0	0	1	1

$A=+5$							0	1	0	1
$X=-3$							1	1	0	1
$x_0=1$			0	0	0	0	0	1	0	1
$x_1=0$			0	0	0	0	0	0	0	0
$x_2=1$			0	0	0	1	0	1		
$x_3=1$	$(-A)$		1	1	0	1	1	0	0	0
$X\cdot A=-15$			1	1	1	1	0	0	0	1

Mnożenie maszynowe

$A=-7$				1	0	0	1		
$X=-5$				1	0	1	1		
$P_0=0$			0	0	0	0	0		
$x_0=1$	$+A$	+	1	1	0	0	1		
			1	1	0	0	1		
(Shr)	$\rightarrow$		1	1	1	0	0	1	
$x_1=1$	$+A$	+	1	1	0	0	1	0	
			1	0	1	0	1	1	
	$\rightarrow$		1	1	0	1	0	1	1
$x_2=0$	$\rightarrow$		1	1	1	0	1	0	1	1
$x_3=1$	$-A$	+	0	0	1	1	1	0	0	0
$X\cdot A=35$			0	0	1	0	0	0	1	1

$A=+5$				0	1	0	1		
$X=-3$				1	1	0	1		
$P_0=0$			0	0	0	0	0		
$x_0=1$	$+A$		0	0	1	0	1		
			0	0	1	0	1		
	$\rightarrow$		0	0	0	1	0	1	
$x_1=0$	$\rightarrow$		0	0	0	0	1	0	1
$x_2=1$	$+A$	+	0	0	1	0	1	0	0
			0	0	1	1	0	0	1
	$\rightarrow$		0	0	0	1	1	0	0	1
$x_3=1$	$-A$	+	1	1	0	1	1	0	0	0
$X\cdot A=-15$			1	1	1	1	0	0	0	1

Uproszczenie mnożenia w dwójkowym systemie uzupełnieniowym

W dwójkowym systemie uzupełnieniowym

$$\left[-x_{k-1}2^{k-1}+\sum_{i=0}^{k-2}x_i 2^i\right]+2^{k-1}=(1-x_{k-1})2^{k-1}+\sum_{i=0}^{k-2}x_i 2^i \geq 0$$

Iloczyn można więc przedstawić jako sumę przekształconych iloczynów częściowych ($x_i A+2^{k-1}$) 2^i pomniejszoną o sumę ($2^{k-1}+2^{k-1}+\ldots+2^{k+m-1}$):

$$AX=-2^{m-1}x_{m-1}A+\sum_{i=0}^{m-1}2^i x_i A=2^{m-1}(x_{m-1}(-A)^+-2^{k-1})+\sum_{i=0}^{m-1}2^i(x_i A^+-2^{k-1}).$$

a zatem:

$$AX=[2^{m-1}(x_{m-1}(-A)^+)+\sum_{i=0}^{m-1}2^i(x_i A^+)]+[-2^{m+k-1}+2^{k-1}]$$

→ *algorytm* (*Baugh'a-Wooley'a*)

- zastąpić bit wiodący iloczynu częściowego (mnożnej, jej uzupełnienia lub zera) jego dopełnieniem (zero→10...00)
- dodać stałą korekcyjną $2^{k-1}-2^{m+k-1}$ („1" na pozycji najwyższego bitu mnożnej i *pozycjach* wyższych od najwyższego bitu ostatniego iloczynu)

Schemat dodawania iloczynów częściowych w kodzie U2

a)

	A	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
	*	*	*	*	*	*	*	o	o	o	o	o
	*	*	*	*	*	*	o	o	o	o	o	
	*	*	*	*	*	o	o	o	o	o		
	*	*	*	*	o	o	o	o	o			
	*	*	*	o	o	o	o	o				
	~~*~~	~~*~~	~~o~~	~~o~~	~~o~~	~~o~~	~~o~~					

b)

	A	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
						•	o	o	o	o	o
					•	o	o	o	o	o	
				•	o	o	o	o	o		
			•	o	o	o	o	o			
		•	o	o	o	o	o				
	~~•~~	~~o~~	~~o~~	~~o~~	~~o~~	~~o~~					
+	(1) 0	0	0	0	0	1					

Matryca iloczynów częściowych: a) z rozszerzeniem (∗ – bit najwyższy i jego kopia), b) bez rozszerzeń (• – dopełnienie najbardziej znaczącego bitu)

1		1	1	1	1	0	1	1	0	1
0		0	0	0	0	0	0	0	0	
1		1	1	0	1	1	0	1		
1		0	1	0	0	1	1			
		0	0	0	1	1	1	0	0	1

			0	0	1	1	0	1
		1	0	0	0	0	0	
	0	0	1	1	0	1		
1	1	0	0	1	1			
(1) 0	0	0	1					
(0) 0	0	0	1	1	1	0	0	1

Schemat mnożenia binarnego metodą „dodaj-przesuń"

A ← **A**, X/P ← **X**, S/P ← **0**, i=1.

Krok 1. S/P ← (S/P) + x_i(A)

Krok 2. S/P||X/P ← β^{-1}(S/P||X/P) = S-R(S/P||X/P)

Krok 3. i=i+1. Jeśli $i < k+m$, wróć do kroku 1.

Wynik: $A \cdot X$=(S/P||X/P)

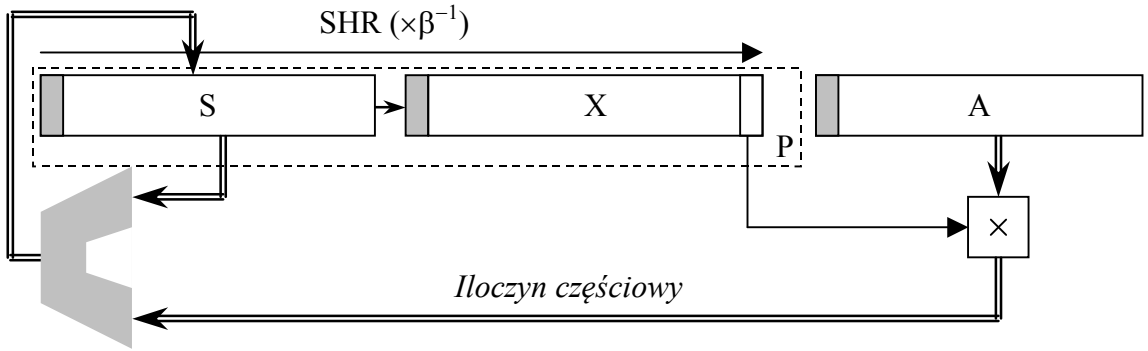

Schemat blokowy układu mnożącego metodą „*dodaj-przesuń*" (ang. *add-and-shift*) :
S – rejestr sum częściowych, X – rejestr mnożnika, A – rejestr mnożnej, P – rejestr iloczynu

Zakres iloczynu w systemie naturalnym i uzupełnieniowym

Wynik mnożenia k-pozycyjnej mnożnej przez p-pozycyjny mnożnik
można zawsze zapisać na $k+p$ pozycjach iloczynu.

$$-2^{k-1} \le A < 2^{k-1},\ -2^{p-1} \le X < 2^{p-1} \Rightarrow -2^{k+p-2} < AX \le 2^{k+p-2}$$

(A oraz X są argumentami przeskalowanymi do wartości całkowitych)

W układach cyfrowych wymaga się często,
aby operandy (argumenty i wynik działania) były takiego samego rozmiaru.
Przekroczenie zakresu odpowiadającego rozmiarowi operandu jest zwykle sygnalizowane jako nadmiar.

Wyróżnia się ponadto:

- mnożenie *dolne* – wynikiem jest niższa część (połowa bitów) iloczynu
  sygnalizacja nadmiaru jeśli wyższe bity nie są rozszerzeniem
- mnożenie *górne* – wynikiem jest wyższa część (połowa bitów) iloczynu,
  odpowiada mnożeniu ułamków z obcięciem niższych bitów,
  nadmiar nie może wystąpić
- mnożenie *z normalizacją* – ustalona liczba bitów części całkowitej

Redukcja liczby iloczynów częściowych – przekodowanie Booth'a

(*Andrew D.Booth*, 1949)

- zastąpienie serii dodawań jednym odejmowaniem i jednym dodawaniem

$$2^{s-1} + 2^{s-2} + \ldots + 2^{l+1} + 2^{l} = 2^{s} - 2^{l}$$

$$|\{...0[11...11]0...\}_{U2}| = |\{...1[00...00]0...\}_{U2}| - |\{...0[00...01]0...\}_{U2},$$

$$|\{...0[11...11]0...\}_{SD2}| = |\{...1[00...0\underline{1}]0...\}_{SD2}|$$

$\rightarrow$ reguła Booth'a $\equiv$ *przekodowanie mnożnika* na kod SD

- reprezentacja w systemie NB lub U2 jest reprezentacją w systemie SD, ale

przekodowanie według reguły Booth'a:

- U2 $\rightarrow$ SD – *wykonalne*, bo $[x1...11]0... = [(1-x)0...00]0... - [00...01]0...$
- NB $\rightarrow$ SD – *niewykonalne bez rozszerzenia* gdy $\{1,1,\ldots,1,0,x,\ldots\}$, bo

$$x \geq 0 \wedge z \neq 1 \Rightarrow |\{1,x,...,x,x\}_{SD}| > |\{z,y,y,...,y\}_{SD}|$$

$\Rightarrow$ konieczne rozszerzenie $\{1,\ldots,1,0,x,\ldots\}_{NB} = \{\mathbf{0},1,\ \ldots,1,0,x,\ldots\}_{U2}$

Algorytm Booth'a

Uzasadnienie teoretyczne – równoważność $X=2X-X$ ($x_{i>n-1}=x_e=x_{n-1}$, $x_{i<0}=0$)

$$X=\left[\sum_{i=n+1}^{\infty}x_{n-1}2^i+\sum_{i=0}^{n-1}x_i2^{i+1}\right]-\left[\sum_{i=n}^{\infty}x_{n-1}2^i+\sum_{i=0}^{n-1}x_i2^i\right]=\sum_{i=0}^{n-1}(x_{i-1}-x_i)2^i=2\sum_{i=0}^{n-2}(x_i-x_{i+1})2^i-x_0$$

			(2^{n-1})		(2^{i+1})	(2^i)	(2^{i-1})		(2^1)	(2^0)	
	$2X_{U2}$	x_{n-1}	x_{n-2}	…	x_i	x_{i-1}	x_{i-2}	…	x_0	0	$(x_{-1}=0)$
	$-X_{U2}$	$-x_{n-1}$	$-x_{n-1}$	…	$-x_{i+1}$	$-x_i$	$-x_{i-1}$	…	$-x_1$	$-x_0$	
proste	Y_{SD2}	(0)	y_{n-1}	…	y_{i+1}	y_i	y_{i-1}	…	y_1	y_0	$y_i=x_{i-1}-x_i\in\{\underline{1},0,1\}$
przesunięte	$2Y_{SD2}+x_0$	(0)	y_{n-2}	…	y_i	y_{i-1}	y_{i-2}	…	y_0	$-x_0$	$y_i=x_i-x_{i+1}\in\{\underline{1},0,1\}$

Wady:

– zmienna liczba działań arytmetycznych, zależna od kodu liczby,

– nieefektywne kodowanie izolowanych jedynek –...010101(0) → …1$\underline{1}$1$\underline{1}$1$\underline{1}$.

Sąsiednie cyfry y_{i+1}, y_i *są różne* lub równe 00 (00,01,10,0$\underline{1}$,$\underline{1}$0,1$\underline{1}$,$\underline{1}$1), ale 1$\underline{1}$=01 i $\underline{1}$1=0$\underline{1}$

WNIOSEK (*przekodowanie Booth'a Mc Sorley'a*):

Możliwe jest przekodowanie mnożnika, które zawiera co najmniej połowę zer.

Maksymalizacja liczby zer: *przekodowanie kanoniczne* (czasochłonne)

Usprawnienie – algorytm Booth'a-McSorley'a

Wynik algorytmu Booth'a można przekodować tak,
aby w *każdej parze* sąsiednich cyfr wystąpiło *najmniej jedno zero* (00,01,10,0$\underline{1}$,$\underline{1}$0).

Wynikiem przekodowania na kolejnych parach pozycji y_{i+1}, y_i jest:

				(2^{k-1})	(2^{k-2})		(2^{i+1})	(2^{i})	(2^{i-1})	(2^{i-2})		(2^{2})	(2^{1})	(2^{0})
	$2X_{U2}$	x_{k-1}	x_{k-1}	x_{k-2}	x_{k-3}	…	x_i	x_{i-1}	x_{i-1}	…	…	x_1	x_0	0
	$-X_{U2}$	$-x_{k-1}$	$-x_{k-1}$	$-x_{k-1}$	$-x_{k-2}$	…	$-x_{i+1}$	$-x_i$	$-x_i$	…	…	$-x_2$	$-x_1$	$-x_0$
proste	Y_{SD2}		(0)	y_{k-1}	y_{k-2}	…	y_{i+1}	y_i	y_{i-1}	y_{i-2}	…		y_1	y_0
przesunięte	$2Y_{SD2}+x_0$		(0)	y_{k-2}	y_{k-3}	…	y_i	y_{i-1}	y_{i-2}	y_{i-3}	…	y_1	y_0	x_0

$$2^{i+1}(x_i-x_{i+1})+2^i(x_{i-1}-x_i)=2^i[-2x_{i+1}+x_i+x_{i-1})]=2^i(2y_{i+1}+y_i)\in\{\underline{2},\underline{1},0,1,2\}$$

Jeśli i jest parzyste ($2s$), to $z_s=2y_{2s+1}+y_{2i}$=wartość cyfry liczby Z w bazie $2^2=4$:

$$\sum_{i=0}^{n-1}(x_{i-1}-x_i)2^i=\sum_{s=0}^{n/2}(2y_{2s+1}+y_{2s})2^{2s}=\sum_{s=0}^{n/2}z_s4^s$$

Jeśli i jest nieparzyste ($2s+1$), to $z_S=2y_{2s+2}+y_{2s+1}$=wartość cyfry liczby 2Z w bazie $2^2=4$:

$$\sum_{i=0}^{n-1}(x_{i-1}-x_i)2^i=\sum_{s=0}^{n/2}(x_{2s}+x_{s2+1}-2x_{2s+2})2^{2s+1}-x_0=\sum_{s=0}^{n/2}(2y_{2s+2}+y_{2s+1})2^{2s+1}-x_0=2\sum_{s=0}^{n/2}z_s4^s-x_0$$

Algorytm Booth'a i Booth'a-McSorley'a – przykłady

X={(1),1,0,1,1,0,0,1}$_{U2}$ – w bazie 2 – **Y**={$\underline{1}$,1,0,$\underline{1}$,0,1,$\underline{1}$}$_{SD2}$

– alternatywne w bazie 4 – **Y**={0$\underline{1}$,10,$\underline{1}$0,01}$_{SD4}$

$A=-19$							...	...	1	0	1	1	0	1
$X=-39$								1	1	0	1	0	1	1
$-A$	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	1	0	0	1	1	
$+A$	*1*	*1*	*1*	*1*	*1*	*1*	1	0	1	1	0	1		
0	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	0	0	0	0	0	0			
$-A$	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	1	0	0	1	1				
0	*0*	*0*	*0*	0	0	0	0	0	0					
$+A$	*1*	*1*	1	0	1	1	0	1						
$-A$	*0*	0	1	0	0	1	1							
$XA=741$	*0*	0	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	1	

							...	...	1	0	1	1	0	1
							0	1	1	0	1	0	0	1
A	*1*	*1*	*1*	*1*	*1*	*1*	*1*	1	0	1	1	0	1	
$-2A$	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	1	0	0	1	1				
$2A$	*1*	*1*	1	0	1	1	0	1						
$-A$	*0*	*0*	1	0	0	1	1							
	0	0	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	1	

Uwaga: W polach zacienionych wpisano cyfry rozszerzenia znakowego.

Alternatywny algorytm Booth'a i Booth'a-McSorley'a – przykłady

Efektem przekodowania przesuniętego (alternatywnego) jest ustalenie początkowej wartości sumy iloczynów częściowych jako $P_0=-x_0A$ zamiast $P_0=0$.

X={1,1,0,1,0,1}$_{U2}$ – w bazie 2 – **Y**={0,$\underline{1}$,1,$\underline{1}$,1}$_{SD2}$,

– alternatywnie w bazie 4 – **Y**={00,0$\underline{1}$,$\underline{01}$}$_{SD4}$, $P_0=-x_0A$

	Y$^{(2R)}$											**Y**$^{(4R)}$									
$A=-3$						..	1	1	1	1	0	1						..	1	1	1	1	0	1
$X=-11$								0	1	1	1	1							0	0	0	1	0	1
$P_0=$	$-x_0A$	*0*	*0*	*0*	*0*	*0*	0	0	0	0	1	1	$-x_0A$	*0*	*0*	*0*	0	0	0	0	1	1
	$+2A$	*1*	*1*	*1*	*1*	1	1	1	1	0	1		$-2A$	*0*	*0*	0	0	0	0	1	1	
	$-2A$	*0*	*0*	*0*	*0*	0	0	0	1	1			$-2A$	0	0	0	0	1	1			
	$+2A$	*1*	*1*	1	1	1	1	0	1					*0*	0	0	1	0	0	0	0	1
	$-2A$	*0*	0	0	*0*	0	1	1														
$XA=33$		*0*	*0*	0	0	0	1	0	0	0	0	1										

Uwaga: W polach zacienionych wpisano cyfry rozszerzenia znakowego.

REALIZACJA PROGRAMOWA

Programowa realizacja działań rozszerzonej precyzji

Słowo procesora o rozmiarze n bitów reprezentuje
jedną cyfrę systemu liczbowego o podstawie $\mathbf{2}^{n}$

Wniosek:
W systemie naturalnym:
działania rozszerzonej precyzji można opisać jako sekwencję powiązanych ze sobą działań jednopozycyjnych
W systemie uzupełnieniowym:
konieczne uwzględnienie cyfr rozszerzenia nieskończonego

W dodawaniu i odejmowaniu – przeniesienie można interpretować jako cyfrę wyższej wagi o wartości 0 lub 1

W mnożeniu – iloczyn liczb 1-cyfrowych jest liczbą 2-cyfrową
(wyjątek: system dwójkowy)
iloczyn dolny – niższa cyfra iloczynu 2-cyfrowego
iloczyn górny – wyższa cyfra iloczynu 2-cyfrowego

Dodawanie i odejmowanie rozszerzonej precyzji

- architektura IA-32, cyfra=słowo 32-bitowe, konwencja LE (***little endian***)
- wskaźniki i rozmiar argumentów i wyniku przekazywane przez stos

```
.type exadd @function                  # definicja funkcji
exsub:  push %ebp                      # .....
        movl %esp, %ebp                # wskaźnik parametrów wywołania
        movl 8(,%ebp,4), %ecx          # rozmiar argumentów ze stosu
        movl 12(,%ebp,4), %edx         # adres odjemnej ze stosu
        movl 16(,%ebp,4), %ebx         # adres odjemnika ze stosu
        movl 20(,%ebp,4), %edi         # adres różnicy/sumy ze stosu
        movl $-1, %esi                 # wartość początkowa wskaźnika
        clc                            # ustawienie CF=0
next:   inc %esi
        movl (%ebx,%esi,4), %eax
        sbb %eax, (%edx,%esi,4)        # w dodawaniu adc zamiast sbb
        movl (%ebx,%esi,4), %eax
        loop next                      # licznik pętli w %ecx
        movl %ebp, %esp                # przywrócenie wskaźników
        pop %ebp
        ret                            # wskaźnik nadmiaru w OF lub CF
```

Zmiana znaku i wartość bezwzględna liczby rozszerzonej precyzji

- architektura IA-32, cyfra=słowo 32-bitowe, konwencja LE (***little endian***)
- wskaźnik i rozmiar argumentu przekazywane przez stos

```
.type exabs @function                  # definicja funkcji
exabs:  push %ebp                      # .....
        movl %esp, %ebp                # wskaźnik parametrów wywołania
        movl 8(,%ebp,4), %ecx          # rozmiar argumentu ze stosu
        movl 12(,%ebp,4), %ebx         # adres argumentu ze stosu
        add $0, -4(%ebx,%ecx,4)        # sprawdzenie znaku liczby
        jge end                        # koniec, jeśli dodatnia
                                       # zmiana znaku
        movl $-1, %esi                 # wartość początkowa wskaźnika
        stc                            # ustawienie CF=1 (ulp)
next:   inc %esi
        notl (%ebx,%esi,4)             # dopełnienie (negacja bitów) cyfry
        adc $0, (%edx,%esi,4)          # dodawanie ulp
        loop next                      # licznik pętli w %ecx
end:    movl %ebp, %esp                # przywrócenie wskaźników
        pop %ebp
        ret                            # wskaźnik nadmiaru w OF
```

Dekrementacja/inkrementacja liczby rozszerzonej precyzji

- architektura IA-32, cyfra=słowo 32-bitowe, konwencja LE (***little endian***)
- wskaźniki argumentów i wskaźnik wyniku przekazywane przez stos

```
.type exdec @function                  # definicja funkcji
exdec:  push %ebp                      # .....
        movl %esp, %ebp                # wskaźnik parametrów wywołania
        movl 8(,%ebp,4), %ecx          # rozmiar argumentu ze stosu
        movl 12(,%ebp,4), %ebx         # adres argumentu ze stosu
        movl $–1, %esi                 # wartość początkowa wskaźnika
        stc                            # ustawienie CF=1 (ulp)
next:   inc %esi
        sbb $0, (%edx,%esi,4)          # inkrementacja: adc zamiast sbb
        loop next                      # licznik pętli w %ecx
end:    movl %ebp, %esp                # przywrócenie wskaźników
        pop %ebp
        ret                            # wskaźnik nadmiaru w OF
```

albo:

```
        clc                            # dekrementacja przez dodanie -1
next:   inc %esi
        adc $-1, (%edx,%esi,4)         # –1=(1) ciąg „1” takiej długości
        loop next                      #
```

Mnożenie rozszerzonej precyzji – kontekst funkcji

- system naturalny
- architektura IA-32, cyfra=słowo 32-bitowe, konwencja LE (***little endian***)
- wskaźniki argumentów i wskaźnik wyniku przekazywane przez stos

```
.type exadd @function
exmul:  push %ebp                   # definicja funkcji
        movl %esp, %ebp             # .....
        movl 8(,%ebp, 4), %ecx      # wskaźnik parametrów wywołania
        movl 12(,%ebp, 4), %esi     # rozmiar mnożnej ze stosu
        movl 16(,%ebp, 4), %eax     # adres mnożnej ze stosu
        movl 20(,%ebp, 4), %edi     # rozmiar mnożnika ze stosu
        movl 24(,%ebp, 4), %ebx     # adres mnożnika ze stosu
                                    # adres iloczynu ze stosu

        call prod                   # obliczenie iloczynu

        movl %ebp, %esp             # przywrócenie wskaźników
        push %ebp
        ret
```

- mnożenie uzupełnieniowe przez przekodowanie na zapis znak-moduł

Mnożenie rozszerzonej precyzji – algorytm

- system naturalny, architektura IA-32, cyfra=słowo maszynowe 32-bitowe

```
prod:   movl $0, (%ebx)          # zerowanie najniższych cyfr iloczynu
        movl $0, 4(%ebx)
accum:  push %eax                # licznik cyfr mnożnika (iloczynów częściowych)
        push %ebx                # bieżący indeks najniższej cyfry iloczynu
        movl 8(,%ebp,4), %ecx    # odtworzenie licznika cyfr mnożnej
partp:  movl (,%esi,4), %eax     # kolejna cyfra mnożnej
        movl (,%edi,4), %edx     # kolejna cyfra mnożnika
        mull %edx                # iloczyn częściowy w %edx:eax
        addl %eax, (,%ebx,4)     # aktualizacja niższej cyfry iloczynu częściowego
        adcl %eax, 4(,%ebx,4)    # aktualizacja wyższej cyfry iloczynu częściowego
        incl %esi                # wskaźnik kolejnej cyfry mnożnej
        loop partp               # zliczanie cyfr mnożnej
        pop %ebx                 # przygotowanie obliczenia następnego
        inc %ebx                 # iloczynu częściowego
        inc %edi                 # wskaźnik kolejnej cyfry mnożnika
        pop %eax
        dec %eax                 # zliczanie cyfr mnożnika
        jnz accum
        ret
```